

Põhiõigustest kriminaalmenetluses

Autor: *Ph.D. Uno Lõhmus*, Euroopa Kohtu kohtunik, Tartu Ülikooli külalisprofessor

Arusaam kriminaalmenetluse reeglitest jääb puudulikuks, kui me ei arvesta põhiõigustega. Kriminaalmenetlus mõjutab põhiõigusi ja põhiõigused mõjutavad kriminaalmenetlust. Menetlus mõjutab põhiõigusi sel viisil, et sekkub mitte üksnes kahtlustatava või süüdistatava põhiõigustesse, vaid sageli ka teiste kodanike põhiõigustesse, kellel pole puutumust kuriteoga. Selline risk kaasneb sageli jälitustegevusega. Põhiõigused mõjutavad kriminaalmenetlust omakorda sel moel, et menetleja tegevus peab jääma põhiseaduse ja inimõiguslaste instrumentidega määratud raamidesse.

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni ja selle kohaldamispraktika mõju süütegude menetlemisele on olnud märkimisväärne kõigis Euroopa riikides. See mõju on nii vahetu, mõjutades menetlusreegleid, kui ka vahendatud, mõjutades menetlusreegleid põhiseaduse tõlgenduste kaudu. Inimõiguste kohus on alates 1959. aastast teinud üle 15 000 otsuse, millest pool puudutavad õiglast kohtumenetlust. Tõsi, kaugeltki mitte kõik nendest otsusest pole *grands arrêts* või *leading cases*, sest individuaalkaebuste süsteem toodab ka otsuseid, millel on tähtsus vaid kaebuse esitajale. Vaieldamatult on konventsiooni artikkel 6 ning selle inimõiguste kohtu poolsed edasiarendused ja tõlgendamispraktika kujundanud õiglase kohtumenetluse standardi Euroopas.

Inimõiguste konventsiooni artiklis 6 sisalduv üldine õigus õiglasele kohtumenetlusele püüab inkvisitsioonilise kohtumenetluse mudeli lähendada võistlevale menetlusele. Inimõiguste kohus tõlgendab selles artiklis sisalduvaid õigusi ja põhimõtteid viisil, mis oleksid vastuvõetavad nii üld- kui tsiviilõiguse riikides. Põhiseadus konventsiooni artiklile 6 sarnast sätet ei sisalda, kuid Riigikohus on põhiseaduses otsesõnu nimetamata menetluspõhiõigusi tunnustanud üldisemate põhimõtete, nagu õigus korraldusele ja menetlusele kaudu.

Põhiõiguste ja kriminaalmenetluse kokkupuutepunkt ei piirdu vaid menetluspõhiõigustega. Kriminaalmenetlus võib piirata muidki põhiõigusi, eeskätt õigust era- ja perekonnaelu ning kodu puutumatusse ning sõnumite saladusele.

Põhiõiguste kaitse kriminaalmenetluses on Eesti tänases õiguskorras endiselt aktuaalne, mistõttu autori tahe osutada küsitavustele kohtupraktikas on põhjendatud ja tunnustust väärt. Praktiseeriva juristi kirjutatud ülevaade õigusnormidest ja kohtupraktikast tänases aegruumis on kindlasti kasulik lugemismaterjal kõikidele juurahuvilistele.

Kontakt:

Pärnu mnt 67a (Ajakirjandusmaja), IV korrus, ruum 409
10134 Tallinn

Tellimusi võetakse vastu kirjalikult, e-posti ja telefoni teel.

Tel 641 8519. Faks 641 8544

E-post juura@juura.com

Üksikasjalikum info ilmunud ja ilmuvate uute raamatute kohta kodulehel: www.juura.com